

Skoldemokrati i folkhögskolan

Författare:

Lena Skördeman

ALLT SOM SKER OCH INTE SKER I DETTA RUM ÄR ALLAS ANSVAR kunde man läsa på handtextade affischer i folkhögskolors klassrum från 1970-talet och framåt. Det kunde återopas under animerade diskussioner om vem som gjort eller inte gjort vad.

En liten, liten flock

Folkhögskolorna var från början små enheter. I boken Svensk folkhögskola 1868 - 1918 sägs: ”hela skolformen var ny, uppgiften en annan än vid övriga skolor, metoder, använda i den ”gamla skolan”, till stor del oanvändbara. Därför uppstod tidigt ett behov av att samråda, att delgiva varandra vunna erfarenheter.” 1877 genomfördes också det första folkhögskolemötet i Jönköping. Skalden A.U. Bååth var lärare vid Hvilan och framförde vid avskedssamkvämet den gången en dikt som rymde följande rader:

Vi äro en liten, liten flock
Kring Sveriges bygder spridd
Med länkar få en ring vi slå,
En järnfast hopasmidd

Det har tålt att citeras mer än ett sekel senare.

Skolorna hade goda kontakter med riksdagen och särskilt med de riksdagsmän från hembygden som fanns i deras styrelser. I Hvilans fall var det bonden Ola Andersson. Han hade 1867 i en skrivelse till Bara härads lantbruksklubb talat för en folkhögskola och beskrivit dess mål som ALLMÄN MEDBORGERLIG BILDNING. Så formulerades också målet, så småningom i förordningstexten, fram till 1991. Man tänkte så småningom begära statsbidrag, men ständigt återkommer ett förbehåll i diskussionen: skolorna skulle inte underkasta sig en myndighet! På de återkommande folkhögskolemötena kom man fram till att man behövde en gemensam förordning och en folkhögskoleinspektör, och i den avbildade lilla anteckningsboken finns några önskemål nedskrivna. Tjänsten inrättades och kom att tillsättas med män (enbart) från folkhögskolans egna led tills den avskaffades 1991.

Det personliga mötet

Under en vinterkurs lärde man känna varandra, och det fanns en närhet mellan eleverna, mellan elever och lärare och mellan lärarna. Leonard Holmström var en central gestalt i det svenska och nordiska folkhögskolearbetet. 1868-1908 var han föreståndare för folkhögskolan Hvilan. Han skriver i ett brev 1869: Det är ännu för tidigt yttra sig öfver om eleverna vilja äta tills. med föreståndareparet, ty vi ha ju blott en vinters erfarenhet. Så mycket kan jag säga, att vi (min hustru och jag) ej vilja ha

saken ogjord, ändock att jag haft ett otäckt bry med bygget (jag var själv byggherre) och ännu mera med värmeledningarna och vattenavledningarna för källaren. Vi äro lifligt övertygade att först då, när vi ha alla eleverna omkring vårt bord, ha vi dem riktigt i vår hand och i vårt hjärta.”

2009 sitter inte alla elever vid rektorns bord, men mötet har förblivit något viktigt: SUFO, den nu efter millennieskiftet genomförda utvärderingen av folkbildningen, pekar på just förhållandet mellan lärare och deltagare som det helt speciella med dagens folkhögskola.

Delegerat ansvar

Folkhögskolorna valde redan tidigt nämnder för ordningsfrågor och disciplinärenden. Småningom kunde uppgifterna vidgas också till positiva uppgifter för skolsamhället, som när Johannes Boethius 1911 till 1943 var rektor för Sörängen. Nämnden på Sörängen hade stora likheter med det som sedermera blev kursrådet. Han var också ordförande för SFHL, Svenska folkhögskolans lärarförening, 1933 till 1937. SFHL hade bildats 1902, och i mitten av sextioalet kom den elevfackliga sammanslutningen SFEF. Mycket samarbete och utbyte blev resultatet under några decennier. Särskilt i Övre Norrlands distrikt och Sydsvenska distriktet av de båda organisationerna hade man överläggningar då man planerade studiedagar och andra aktiviteter. Man var inte överens om allt: en splittrande fråga under 1970-talet gällde studieomdömenas jämförbarhet. Så småningom förlorade beklagligtvis SFEF i styrka och agerar inte nu längre.

Under 1960-talet utvecklades på många skolor kommittéer för särskilda ärenden som temadagar eller temaveckor, skolkaféer, idrott och fritidsaktiviteter, och man hade ofta någon form av skolstämma. En östeuropeisk stipendiat på Fristad förklarade på 1990-talet vad som är särskilt med svensk folkhögskola: Vi förenar oss så mycket.

1977 kom en ny folkhögskoleförordning med en målparagraf som SFEF och SFHL gemensamt formulerat och som SFHL hävdade vid departementsuppvakning och genom centrala fackliga förhandlingar. Allmän medborgerlig bildning var det övergripande målet, och på vägen dit fanns medvetenhet om egna och omvärldens villkor, förmåga att känna och uppleva och att vara skapande; det fanns kritiskt omdöme, självständighet och samarbetsförmåga och slutligen förmåga att i solidaritet med andra aktivt påverka arbetsliv och samhälle. Det här fördes fram som ett motförslag till den text som den parlamentariska Folkhögskoleutredningen lagt fram, och det blev det förre som segrade. För folkhögskolans lärare var det en stor händelse och målparagrafen kunde återfinnas anslagen över sängen hos sofliga. Den nya förordningen gav lärarrådet ansvaret för den övergripande pedagogiska planeringen och kursrådet för planeringen inom pågående kurs. Det står inte i den nu gällande förordningen från 1991, men det återkommer i sofliga skolors reglementen.

Friheten från centrala kursplaner har givit både lärare och kursdeltagare utrymme för och samtidigt krav på eftertanke, utvärdering och planering. De skoledare som kunde tala om ”min skola” och ”mina lärare” hör till historien. Och i det dagliga arbetet på skolorna ges fortfarande goda exempel på att det som sker verkligen är allas ansvar.

Artikeln har skrivits för webbplatsen Lärarnas historia och publicerades i mars 2010. För källreferens ange: Författare, Artikeltitel, www.lararnashistoria.se, 2010.